

Aktivnost: izvedbeni kurikulum

Raziskava : Unisvet 1 - 2008, 2009

Odnos do podjetništva in podjetniške kompetence srednješolcev

*Zaključno poročilo raziskovanja
KK Samoiniciativnost in podjetnost med srednješolci
(Prva predstavitev: Olimje, marec 2010)*

Raziskovalna skupina:
mag. Janez Damjan, Darja Vidovič, Dušan Vodeb

1

Za uspešnejše uvajanje prenovljenega šolskega kurikuluma se je leta 2008 več slovenskih srednjih strokovnih šol povežalo v konzorcij unisVET, v okviru katerega so potekali številni projekti za izobraževanje in usposabljanje učiteljev, razvoj programov ter raziskovalne aktivnosti. Glavni namen raziskovalnih aktivnosti je bil pripraviti analize stanja in podati usmeritve za nadaljnje delo pri prenovi. Jedro raziskovalne skupine so sestavljali mag. Janez Damjan, Dušan Vodeb in Darja Vidovič, v štiriletnem obdobju pa so sodelovali še številni učitelji in drugi sodelavci konzorcijskih ter drugih srednjih šol v Sloveniji. Z njihovo pomočjo smo spremljali razvoj ključnih kompetenc pri dijakih, še posebej razvitost kompetence samoiniciativnost in podjetnost ter socialne in državljanske kompetence. KK samoiniciativnost in podjetnost smo spremljali tudi pri učiteljih strokovnih predmetov in raziskovali njihove načine spodbujanja ustvarjalnosti in podjetnosti ter pri delodajalcih.

V šolskem letu 2008/2009 je bilo v zaključne letnike slovenskih srednjih šol vpisanih okoli 19.500 maturantov. Tretjina izmed njih je obiskovala ekonomske, komercialne, trgovske in podobne šole, kjer so imeli predmete oz. module ekonomija, gospodarsko poslovanje, računovodstvo, poslovna matematika, marketing...in podjetništvo. Izhodiščni namen naše raziskave je bil ugotavljanje vpliva tega izobraževanja na podjetniške namene. Na osnovi pilotskega kvalitativnega raziskovanja odnosa do podjetništva med mladimi (intervjuji, skupinske diskusije, pisni izdelki dijakov), ki nam je pokazalo, da srednješolci podjetništvo močno povezujejo z nepošteno privatizacijo in drugimi negativnimi pojavi v slovenskem gospodarstvu, smo v prvi raziskavi konec leta 2008 postavili naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Koliko izmed dijakov zaključnih letnikov si želi postati podjetnik?
2. Kateri dejavniki vplivajo na željo postati podjetnik in na odnos do podjetništva?
3. Kako uspešne so obstoječe oblike poučevanja ter spodbujanja podjetnosti?

V nadaljevanju tega poročila so prikazani so glavni rezultati te prve Unisvet raziskave iz leta 2008, v kateri je sodelovalo 3149 dijakov iz 55 šol. Poudarek pa je na predstavitvi druge Unisvet raziskave iz leta 2009, v kateri je sodelovalo 4057 dijakov iz 64 šol. Glavni namen te velike raziskave Unisvet 1-2009 je bil spoznati splošni odnos dijakov različnih programov do podjetništva, v raziskovalnih ciljih pa smo posebej izpostavili ugotavljanje razvitosti njihovih podjetniških namer in kompetenc.

Ali se lahko podjetništva naučimo?

Pomembno je razlikovati:

1. Izobraževanje o podjetništvu
(oblikovanje zavedanja, spodbujanje ustreznih spretnosti, stališč, vrednot...)
2. Izobraževanje za podjetništvo
(priprava bodočih podjetnikov na ustanovitev in vodenje svojega podjetja; učenje veščin in priprava poslovnega načrta)
3. Izobraževanje v podjetništvu
(treninzi managementa, znanja za razvoj podjetja)

Vir: Jamieson, 1984

Med pomembnimi izhodišči našega raziskovanja je naraščajoči pomen podjetništva v sodobni družbi, ki je predvsem posledica vse večje negotovosti in kompleksnosti poslovnega okolja (Gibb, Cotton, 1998). Usposabljanje za podjetništvo lahko razumemo kot izkušnjo vseživljenjskega učenja, torej kombinacijo izkušenj in formalnih oblik izobraževanja (Timmons, Stevenson, 1985). Vendar je po mnenju strokovnjakov potrebna tudi okrepitev teoretične vsebine predmetnika za razvoj kognitivnih veščin (Fiet, 2001).

Pri tem je ključna vloga šole in dobrega učitelja, ki ima ustrezne strokovne kompetence, identiteto, poslanstvo, prepričanje in obnašanje (Korthagen, 2004). V raziskavi podjetništva med mladimi v Avstriji so ugotovili, da šola lahko pomembno prispeva k podjetniški nameri s posebnimi projekti, ne glede na program. Tako so dijaki tehniških srednjih šol v večji meri razvili jasne podjetniške ideje, kar jim odpira alternativo samozaposlitve. Dijaki z zelo močno podjetniško usmeritvijo so se pogosteje srečali s timskim delom in podjetniškimi metodami učenja. Med dejavniki spodbujanja podjetniške usmeritve pa je pomembna podjetniška usmeritev šole ter znanje o poslovanju in ekonomiji (Frank idr., 2005).

Izbrani viri iz obsežnega študija literature, na katerem je temeljilo naše raziskovanje odnosa do podjetništva med slovenskimi srednješolci:

Fiet, J.O. (2001b). The pedagogical side of entrepreneurship theory. *Journal of Business Venturing*. (16)2. str. 101-117.
Frank, H., Korunka, C., Lueger, M., Mugler, J. (2005). Entrepreneurial orientation and education in Austrian secondary schools. *Journal of Small Business and Enterprise Development*. (12) 2, str. 259-273.

Gibb, A.A. in Cotton, J. (1998). Entrepreneurship in schools and college education -creating the leading edge. Referat na konferenci *Work Future and the Role of Entrepreneurship and Enterprise in Schools and Further Education*. London.
Glas, M. (2003). Ocena pogojev za podjetništvo v Sloveniji. In Rebernik, M. et al. (ur). *GEM Slovenija 2002*, Maribor: IRP.

Glas, M. idr (2007): Strategija uvajanja podjetništva v redni šolski sistem 2007-2013 : projekt Izdelava predloga Strategije uvajanja podjetništva v redni šolski sistem za obdobje 2007-2013 (NMV: S-18/2006) : skrajšana verzija področje Srednješolsko izobraževanje / Ljubljana : Ekonomska fakulteta, Center za razvoj podjetništva, 2007.

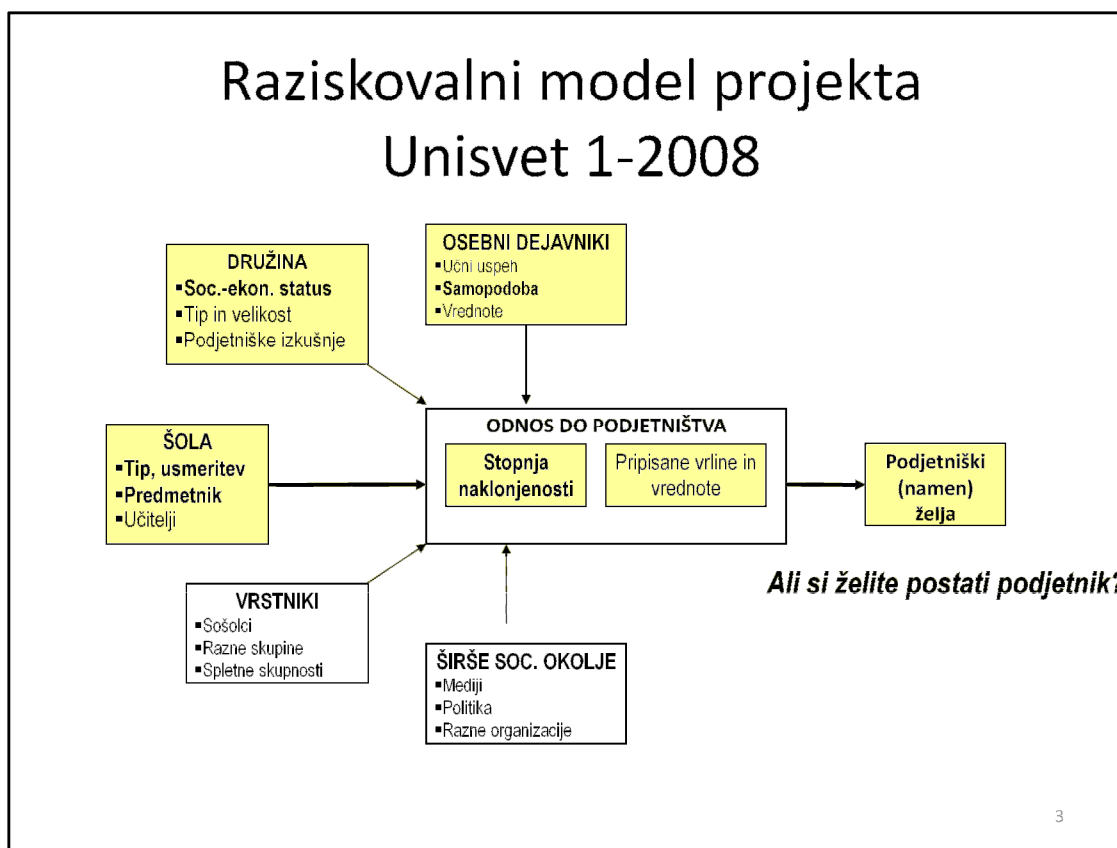
Henry C., Hill F., Leitch C. »Entrepreneurship education and training: can entrepreneurship be taught? Part I«, *Education + Training*, Vol. 47 No. 2, 2005, pp. 98-111.

Kovač, M. idr. (2007). *Uvajanje podjetništva v programe srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja: vodnik za učitelje*, Ljubljana : CPI.

Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (2006). Uradni list Evropske Unije, (2006/962/ES) 30. 12. 2006, 394/10-394/18.

Timmons, J.A. and Stevenson, H.H. (1985). Entrepreneurship education in the 80s. What entrepreneurs say. V Kao, J. and Stevenson, H.H. *Entrepreneurship: What it is and how to teach it*. Harvard Business School. Boston. Str. 115-134.

Raziskovalni model projekta Unisvet 1-2008

Za prvi fazo raziskovanja oz. projekt Unisvet 1-2008, pri katerem so sodelovali tudi dr. Jaka Vadnjal in dr. Dejan Jelovac iz Znanstveno-raziskovalnega inštituta Fakultete za podjetništvo Gea College, smo postavili preprost raziskovalni model, v katerem smo merili spremenljivke, ki so označene z rumeno.

Podjetniški namen smo ugotavljali z neposrednim vprašanjem "Ali si želite postati podjetnik?" in bi naj bil v neposredni povezavi z odnosom do podjetništva med mladimi. Le-tega smo v vprašalniku ugotavljali preko trditev, ki so bile razdeljene na dve lestvici stališč: prvi sklop trditev se je nanašal na osebni odnos do podjetniške kariere, drugi pa na vlogo podjetništva v družbi. Na osnovi predhodnega raziskovanja smo pripravili tudi seznam lastnosti oz. vrtilin, ki naj bi odlikovale podjetnika. Spremenljivke smo merili s pomočjo ocenjevalnih lestvic od 1 do 5, ki so anketirancem najbližje zaradi sistema šolskih ocen.

V vprašalniku smo zajeli podatke o šoli in izobraževalnem programu, o družini anketiranca ter izbrane osebne dejavnike, nismo pa kontrolirali podatkov vrstniških in drugih dejavnikov širšega socialnega okolja, razen posredno preko šole, ki jo dijak obiskuje.

Sklopi raziskovalnih vprašanj so bili tako naslednji:

- Interes za šolske predmete in druge teme
- Verjetnost nadaljevanja študija
- Dejavniki izbire poklica in odnos do poklicev
- Trditve o podjetništvu
- Želja in občutek sposobnosti postati podjetnik
- Sposobnosti za uspešnega podjetnika
- Vpliv dejavnikov okolja
- Sociodemografski podatki

Prvo zbiranje podatkov je potekalo v novembru in decembru 2008.

Zbiranje podatkov za projekt Unisvet 1-2008 je potekalo v novembru in decembru 2008, tako da je eden od članov raziskovalne ekipe obiskal šolo, dijakom v razredu razdelil vprašalnike, spremljal izpolnjevanje vprašalnikov ter potem še opravil splošno diskusijo z dijaki. Obisk šole in izbor razredov je bil predhodno dogovorjen z ravnateljem, ki praviloma pooblastil enega izmed učiteljev za sodelovanje. Če je bilo na šoli anketiranih večje število razredov, je izbrani učitelj na šoli v nekaj dneh po prvem obisku zbral podatke še v ostalih razredih. Sam način zbiranja podatkov oz. prisotnost zunanjega sodelavca ni vplival na rezultate, kar smo upoštevali pri metodologiji zbiranja podatkov v nadaljnjih raziskavah.

Sodelovanje dijakov je bilo izredno dobro in praktično ni bilo neizpoljenih ali slabo izpoljenih vprašalnikov. Osebni obisk po šolah pa je bil tudi izredno dragocen za oblikovanje splošne slike o pogojih podjetniškega izobraževanja, strukturi učiteljev strokovnih predmetov, vzdušju in odnosu na šolah ter za oblikovanje mreže za nadaljnje raziskovanje.

Struktura vzorca (v 140 razredih na 55 šolah)

IZOBRAŽEVALNI PROGRAM	ŠTEVILO	DELEŽ (%)
ekonomski tehnik: 37,5 %	1182	37,5,
PTI ekonomski tehnik: 13,5 %	426	13,5
administrator, trgovec: 2,2 %	69	2,2
ekonomska gimnazija: 12,6 %	397	12,6
splošna gimnazija: 18,9 %	595	18,9
tehniška gimnazija: 3,8 %	119	3,8
“tehniški” tehnik: 7,3 %	231	7,3
druge šole (zdr., pedagog.): 4,1 %	130	4,1
SKUPAJ	3149	100,0

FANTJE	DEKLETA
39,5 %	60,5 %

2/3 dijakov je bilo rojenih leta 1990.

Skupna velikost vzorca je bila **3149** dijakov zaključnih letnikov ali = cca 15 % populacije zaključnih letnikov v šolskem letu 2008/09. Podatke smo zajeli v 140 razredih na 55 šolah po celotni Sloveniji. Sodelovale so vse šole, članice konzorcija Unisvet ter sorodne ekonomske, trgovske in administrativne šole.

V zgornji tabeli je razvidno, da izobraževalni programi niso v enaki meri zastopani v vzorcu, predvsem izstopa zelo velik delež ekonomskih tehnikov. Za njihove rezultate lahko trdimo, da so reprezentativni, saj je v vzorec zajetih najmanj ena tretjina vseh razredov na večini šol s tem programom. Ostale šole in programi so bile izbrani glede na lokacijo, torej čim bližje najprej izbrani ekonomski šoli. Razredi na šoli so bili izbrani glede na urnik, ki je najbolj ustrezal dnevu obiska anketarja na šoli ali razpoložljivosti učitelja oz. naključno. Zato ne moremo trditi, da so rezultati reprezentativni za celotno populacijo v okviru posameznega programa, sklepamo pa, da ne bi prišlo do bistvenih odstopanj pri še večjem in bolj razpršenem vzorcu. Skupna velikost vzorca po našem mnenju omogoča posplošitve na celotno populacijo in primerjavo med programi.

Rang poklicev glede na delež (v %) tistih, ki ga želijo opravljati

1. direktor/ica	63	10. državni/a uradnik/ca	28
2. podjetnik/ca	61	11. komercialist/ka	26
3. odvetnik/ca	39	12. arhitekt/ka	23
4. pevec/glasbenik/igralec	32	13. obrtnik/ca	22
5. znanstvenik/raziskovalec	32	14. tajnik-ca	21
6. novinar/ka	31	15. zdravnik/ca	21
7. inženir/ka	30	16. računovodja	20
8. učitelj/ica	30	17. politik	17
9. vojak/policaj	29	18. kmet	7

Poklicni interes smo merili z lestvico želje po opravljanju izbranih poklicev, med katerimi je bil tudi podjetnik, kar nam omogoča primerjavo zaželenosti poklica podjetnika glede na ostale poklice. Zgoraj je prikazan vrstni red poklicev glede na delež anketirancev, ki so obkrožili odgovora "želim oz. zelo si želim opravljati nek poklic" in deleži zaželenosti poklicev primerjalno po segmentih.

Nasploh je najbolj zaželen poklic direktor in takoj za njim podjetnik, kar potrjuje, da je za večino srednješolcev oz. maturantov poklic podjetnika zaželen in nič več nekaj slabega. Med t. i. »klasičnimi« poklici je močno v ospredju odvetnik, za katerega je zainteresiranih kar dvakrat več dijakov kot za poklic zdravnika. Skupina srednje popularnih poklicev (okoli 30 % odgovorov) so pevec/glasbenik/igralec, znanstvenik/raziskovalec, novinar, učitelj, inženir, državni uradnik in vojak/policaj. Zelo nizko je poklic oz. delo politika, najmanj zaželen pa je poklic kmet.

Direktor in podjetnik se praktično na vseh izobraževalnih programih pojavita na prvem mestu, razen pri tehničnih šolah, kjer je na prvem mestu inženir in potem sledita podjetnik ter direktor. Na zdravstvenih, pedagoških in preostalih šolah (ne ekonomske, ne gimnazije, ne tehniške) je na prvem mestu učitelj, potem pa sledijo vojak/policaj in zdravnik.

Dejavniki izbire poklica

Dejavniki	Ocena pomembnosti*
Zanimivo delo	4,78
Dobri odnosi s sodelavci	4,66
Možnost napredovanja	4,55
Visoka plača	4,44
Uresničitev lastnih idej	4,42
Varnost zaposlitve	4,38
Jasno določene naloge	4,30
Samostojnost	4,26
Svoboden delovni čas	3,97
Ugled v družbi	3,91

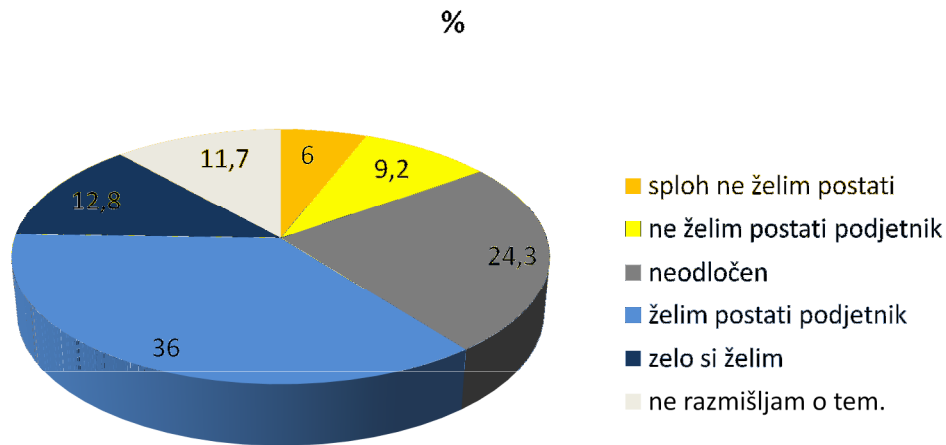
*Srednje ocene pomembnosti na petstopenjski lestvici.

Večina dijakov na prvo mesto pri izbiri poklica postavlja zanimivo delo in dobre odnose s sodelavci, uresničitev lastnih idej in samostojnost ter svoboden delovni čas, ki bi naj bile najbolj značilne za podjetnike, pa so v spodnjem delu lestvice. Dijaki, ki imajo podjetniško željo, so te dejavnike višje ocenili.

Primerjava med programi pokaže, da so splošni gimnazijci višje ocenili postavko "uresničitev lastnih idej", nižje pa visoko plačo in ugled v družbi.

Iz pogovorov s srednješolci smo ugotavljali še, da dijaki relativno slabo poznajo delo različnih poklicev in zanimivost presojajo predvsem preko medijske pojavnosti poklicev. Interes za posamezne poklice bi lahko verjetno povečali z njihovo boljšo predstavitvijo, z obiski dijakov v podjetjih in podobno.

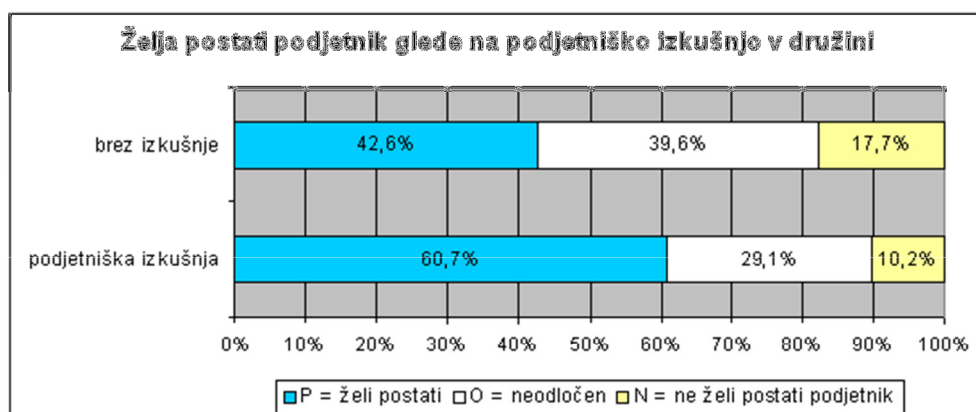
Podjetniško željo ima 48,8 % dijakov!

Skoraj polovica vprašanih dijakov si želi ali celo zelo želi postati podjetnik in v nadaljnjih obdelavah smo te dijake združili v t.i. "podjetniški segment" ter ga primerjali po različnih spremenljivkah z ostalima dvema segmentoma. To sta segment dijakov, ki podjetniške želje nima oz. si sploh ne želi postati podjetnik (15,2 %) in segment "neodločenih", ki smo mu prišteli tudi tiste, ki o podjetništvu še niso razmišljali (člani teh dveh segmentov so si zelo podobni v odgovorih), skupaj pa jih je 36%.

Vpliv staršev na podjetniški interes

- 35 % dijakov/dijakinj ima v (širši) družini nekoga s podjetniško izkušnjo

9

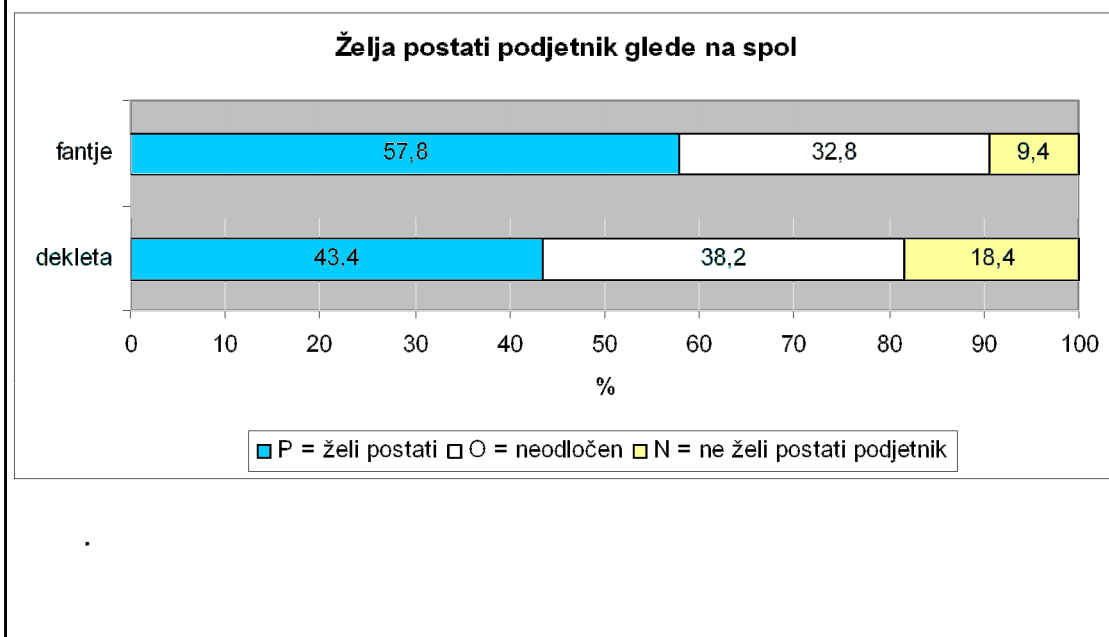
Vpliv staršev in najožjega okolja na mnenje mladih je zelo očiten v podatku, da je najpomembnejši dejavnik podjetniške želje podjetniška izkušnja v družini. Kot je razvidno iz zgornjega grafa, je delež dijakov, ki si želi postati podjetnik v družinah s podjetniško izkušnjo za 50% višji kot v družinah brez takšne izkušnje. Močan vpliv staršev pa je viden še iz trditve *“Moji starši bi bili ponosni name, če bi ustanovil svoje podjetje.* Poprečna ocena strinjanja na petstopenjski lestvici je 4,19, obstaja pa zelo močna korelacija med stopnjo strinjanja s to trditvijo in ocenami podjetniške želje ter namere.

Velik vpliv staršev na mnenje dijakov je razviden tudi iz neposrednega vprašanja, pri katerem so dijaki na petstopenjski lestvici ocenjevali stopnjo vpliva posameznih oseb oz. dejavnikov (glej spodnjo tabelo). Za starši so vrstniki, potem sta najbolj vpliva internet in televizija. Sledijo pa učitelji, ki jih dijaki vidijo bistveno bolj pomembne za vpliv na njihovo mnenje kot pa športnike, politike ali zvezdnike.

Tabela: Poprečna stopnja vpliva na mnenje dijakov na pestopenjski lestvici (5 = močno vpliva, 1 = sploh ne vpliva):

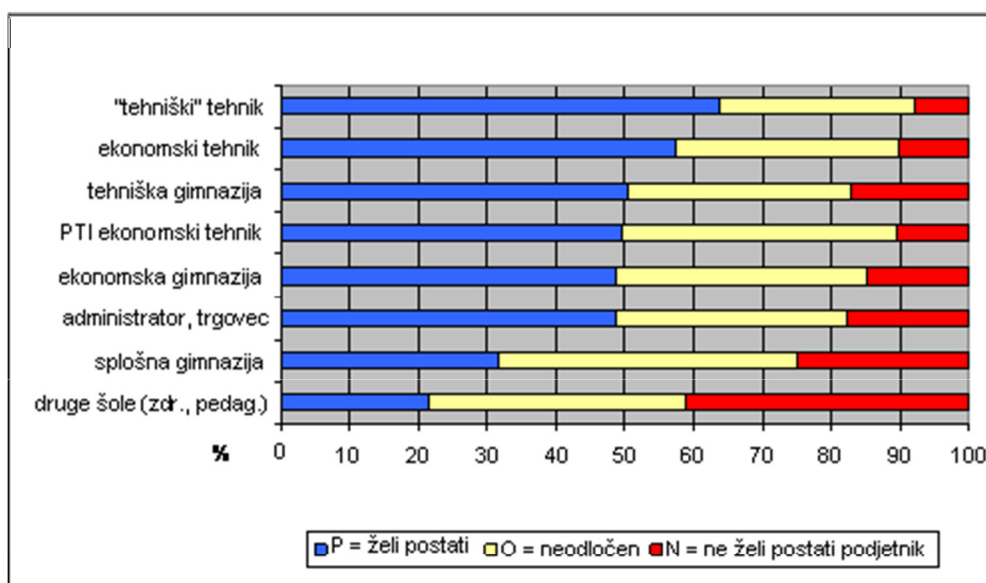
1. Starši	3,95
2. Vrstniki	3,56
3. Internet	3,51
4. Televizija	3,37
5. Učitelji	3,06
6. Knjige	3,02
7. Časopisi, revije	2,92
8. Športniki	2,51
9. Politiki	2,44
10. Zvezdniki	2,40
11. Cerkev	1,75

Razlika v podjetniški želji med spoloma

Največja razlika v podjetniški želji pri mladih se pokaže glede na spol. Večina fantov izraža takšno željo in manj kot desetina si ne želi postati podjetnik. Pri dekletih je delež tistih, ki si ne želijo postati podjetnice, dvakrat večji kot pri fantih. Podatek se ujema s stanjem v družbi, kjer je delež podjetnic relativno majhen in medijska predstavitev poklica podjetnik je pretežno moška.

Velikost segmentov po izobraževalnih programih

Na zgornji tabeli je razvidno, da imajo najmočnejšo podjetniško željo dijaki SSI in PTI programov tehniške smeri, sledijo jim ekonomski tehniki (SSI in potem PTI). Najmanj si želijo ustanoviti podjetje dijaki splošnih gimnazij in drugi programi SSI in PTI. Vendar je pri tem potrebno upoštevati, da je na tehniških programih bistveno več fantov kot deklet, spol pa je najmočnejši dejavnik podjetniške želje.

Posebej smo preverjali razlike v odnosu do podjetništva med ekonomskimi in splošnimi gimnazijci, ki so si sicer sociodemografsko dokaj podobni. Iz spodaj naštetih razlik lahko sklepamo, da je odnos do podjetništva v precejšnji meri povezan z razlikami v predmetniku, saj so se ekonomski gimnazijci v bistveno večji meri kot splošni gimnazijci strinjali s trditvami:

- Podjetnik zna prepoznati priložnosti.
- Podjetniki pošiljajo na trg nove izdelke in storitve.
- Za razvoj države so podjetniki zelo pomembni.
- Podjetnik zna povezati materialne in človeške vire.
- Podjetniki so tisti, ki v posel in življenje uvajajo novosti.
- Podjetnik je inovator.
- Podjetniki odkrivajo in uvajajo nove tehnologije.
- Podjetništvo je dolgoročno ustvarjanje nove vrednosti.
- Pravih podjetnikov ni strah, da jim ne bi uspelo.
-
- Rad izkoristim priložnost za zaslužek.
- Vsak človek je lahko uspešen podjetnik, če to hoče.
- Moji starši bi bili ponosni name, če bi ustanovil svoje podjetje.
- **Poklic podjetnika je vreden spoštovanja.**
- Pogosto razmišljam o novih idejah, s katerimi bi se dalo zaslužiti.
- **Z nekaterimi učitelji smo se že pogovarjali o podjetništvu.**
- **S prijatelji smo se že pogovarjali o tem, kako bi ustanovili podjetje.**

Razumevanje vloge podjetnika

Trditve o razumevanju podjetništva	Sr. vred.
Podjetnik zna prepoznati priložnosti.	4,15
Podjetniki pošiljajo na trg nove izdelke in storitve.	3,90
Za razvoj države so podjetniki zelo pomembni.	3,90
Podjetnik zna povezati materialne in človeške vire.	3,68
Podjetniki se morajo za uspeh povezovati z drugimi podjetniki	3,68
Podjetniki so tisti, ki v posel in življenje uvajajo novosti.	3,55
Podjetnik je inovator.	3,53
Podjetniki odkrivajo in uvajajo nove tehnologije.	3,52
Podjetništvo je dolgoročno ustvarjanje nove vrednosti.	3,48
Pravih podjetnikov ni strah, da jim ne bi uspelo.	3,42
Pravi podjetniki želijo, da bi zaposlovali čim več ljudi.	3,30
V primerjavi z drugimi narodi Slovenci nismo preveč podjetni.	3,14
Pri nas poklic podjetnika ni preveč spoštovan.	2,86
Podjetništvo ustvarja le malo delovnih mest	2,74

Prikazane poprečne stopnje strinjanja s posameznimi trditvami kažejo na relativno dobro razumevanje podjetništva pri dijakih, skladno z vsebino izobraževalnih programov. Dejansko gre torej bolj za test znanja, kot za odnos do podjetništva, vendar lahko spet potrdimo vpliv izobraževalnih programov na boljše razumevanje pomena podjetništva in vloge podjetnika na ekonomskih programih. Predvsem je jasna povezava, da je podjetništvo prepoznavanje priložnosti.

Odnos do podjetništva

Trditve o osebnem razumevanju podjetništva	Sr. Vredn.
Vedno hočem imeti dovolj časa za družino in prijatelje.	4,52
Rad izkoristim priložnost za zaslužek.	4,17
Vsak človek je lahko uspešen podjetnik, če to hoče.	3,83
Moji starši bi bili ponosni name, če bi ustanovil svoje podjetje.	3,80
Poklic podjetnika je vreden spoštovanja.	3,75
Pogosto razmišljam o novih idejah, s katerimi bi se dalo zaslužiti.	3,67
Podjetniki se ženejo samo za denar.	3,28
Z nekaterimi učitelji smo se že pogovarjali o podjetništvu.	3,24
Šolsko znanje podjetniku bolj malo koristi za uspeh.	2,90
Podjetniki v šoli niso bili posebej uspešni.	2,75
Materialne dobrine dajejo življenju smisel.	2,73
S prijatelji smo se že pogovarjali o tem, kako bi ustanovili podjetje.	2,73
Uspešen podjetnik je tisti, ki si lahko privoščiti razkošje.	2,73
Bogastva ni mogoče pridobiti na pošten način.	2,60
Kdor enkrat propade je slab podjetnik.	2,13

Na osnovi različnih izjav in mnenj o podjetnikih in podjetništvu, ki smo jih pridobili v kvalitativni fazi raziskovanja, smo za glavni vprašalnik oblikovali posebno lestvico stališč do podjetništva. Prikazujemo rangirane trditve in poprečno stopnjo strinjanja na petstopenjski lestvici za celoten vzorec, kjer je posebej zanimiva prva trditev.

Verjetno dijaki tako močno zaznajo problem pomanjkanja časa za družino in prijatelje pri svojih starših, da se odločno strinjajo s trditvijo "Vedno hočem imeti dovolj časa za družino in prijatelje". Ta želja je seveda lahko v veliki meri ovira za podjetniško kariero.

Posebej velja izpostaviti še trditev »*Moji starši bi bili ponosni name, če bi ustanovil podjetje*«, ki od vseh postavk najbolj razlikuje dijake, ki si želijo postati podjetniki od tistih, ki ne izražajo te želje.

Pomembne osebnostne lastnosti

ZA uspeh podjetnika

1.	Iznajdljivost
2.	Delavnost
3.	Komunikativnost
4.	Odločnost
5.	Vztrajnost
6.	Zanesljivost
7.	Pridnost
8.	Resnost
9.	Pogum
10.	Ustvarjalnost
11.	Inteligentnost
12.	Zaupljivost
13.	Praktičnost
14.	Zvestoba
15.	Poštenost
16.	Navdušenost
17.	Pravičnost
18.	Znati priznati poraz
19.	Tekmovalni duh
20.	Preudarnost
21.	Brezobzirnost
22.	Pohlepnost

samo-ocena lastnosti

1.	Zvestoba
2.	Zaupljivost
3.	Poštenost
4.	Pravičnost
5.	Zanesljivost
6.	Pridnost
7.	Iznajdljivost
8.	Komunikativnost
9.	Vztrajnost
10.	Resnost
11.	Odločnost
12.	Navdušenost
13.	Delavnost
14.	Praktičnost
15.	Pogum
16.	Ustvarjalnost
17.	Inteligentnost
18.	Znati priznati poraz
19.	Tekmovalni duh
20.	Preudarnost
21.	Brezobzirnost
22.	Pohlepnost

Odnos do podjetništva smo ugotavljali tudi preko pripisanih človeških lastnosti oz. v kolikšni meri so te lastnosti pomembne za uspeh podjetnika. Anketiranci so vsako izmed naštetih lastnosti ocenili na petstopenjski lestvici (1 = popolnoma nepomembno, 5 = zelo pomembno). Rang lastnosti je prikazan v levi tabeli, desno pa je samoocena dijakov na teh lastnostih.

Po mnenju anketiranih dijakov je pet najpomembnejših lastnosti za uspeh podjetnika: iznajdljivost, delavnost, komunikativnost, odločnost in vztrajnost, kar so same pozitivne oz. družbeno zaželenne lastnosti. Pohlepnost in brezobzirnost sta popolnoma na dnu lestvice, čeprav se je v prvih intervjujih z dijaki zdelo, da takšnim negativnim lastnostim dajejo precej večji pomen. Kot zanimivost dodajmo, da je vrstni red lastnosti popolnoma enak za celoten vzorec in za vse tri segmente, kar kaže na dokaj usklajen pogled dijakov na osebnostni profil, ki je potreben za uspešnega podjetnika. So pa poprečne ocene za Segment P statistično pomembno višje za lastnosti: delavnost, vztrajnost, zanesljivost, pridnost, resnost, pogum, ustvarjalnost, inteligentnost, zvestoba, poštenost, navdušenost in pravičnost. Lahko torej rečemo, da dijaki, ki si želijo postati podjetniki, še bolj poudarjajo pomembnost različnih pozitivnih in splošno zaželenih lastnosti za uspeh podjetnika kot ostala dva segmenta. Zanimivo pa je, da ni teh razlik med segmenti pri dveh negativnih lastnostih (brezobzirnost in pohlepnost).

Iz primerjave levega in desnega stolpca so razvidne večje razlike v rangih osebnostnih lastnosti, kar kaže na neusklajenost podobe dijakov o sebi in podobe uspešnega podjetnika. Te razlike so posebej očitne za lastnosti prve tri lastnosti uspešnega podjetnika: iznajdljivost, delavnost in komunikativnost, ki so v samooceni na sedmem, trinajstem in osmem mestu. Podrobnejša analiza nam je še razkrila večje razlike v sklopu lastnosti iznajdljivost, komunikativnost, pogum, odločnost, navdušenost in ustvarjalnost pri dijakih, ki bi jih veljalo močneje spodbujati pri dijakih.

Pomen znanja in drugih dejavnikov za uspešnost podjetnikov

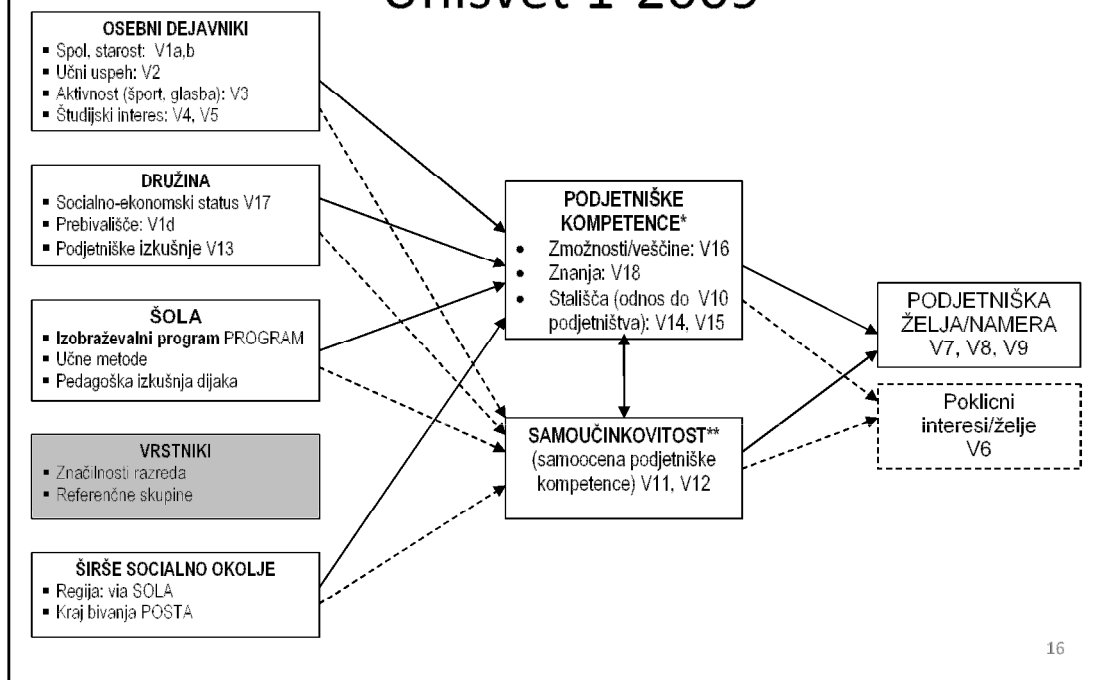
Dejavniki	Poprečna ocena
• Poslovna znanja	4,32
• Znanje jezikov	4,25
• Tehnična znanja	4,04
• Sreča	3,88
• Razumevanje partnerja	3,84
• Spodbuda prijateljev	3,59
• Izkušnje staršev	3,40
• Družinsko bogastvo	3,12

*Srednje ocene pomembnosti na petstopenjski lestvici.

Da nekdo postane uspešen podjetnik, so poleg osebnostnih lastnosti pomembni še drugi dejavniki. Anketirance smo prosili, da na petstopenjski lestvici ocenijo pomembnost zgoraj naštetih in njihove ocene so rangirane od najpomembnejšega do najmanj pomembnega.

Dijaki v vseh treh segmentih izrazito poudarjajo razna znanja, relativno pomembna pa se jim zdi tudi sreča. Bolj kot družinsko bogastvo se jim zdi pomembno razumevanje, spodbuda in izkušnje bližnjih, kar je zelo zrela ocena. Po drugi strani pa iz neposrednih pogovorov vemo, da je med dijaki tudi veliko nasprotnih mnenj oz. zelo poudarjajo pomen vez in poznanstev ter nepoštenega ravnanja.

Raziskovalni model projekta Unisvet 1-2009

Na osnovi prve raziskave odnosa do podjetništva leta 2008 smo nadgradili raziskovalni model in vanj vključili koncept podjetniških kompetenc.

Podjetniške kompetence smo v okviru naše raziskave opredelili s pomočjo podjetniških zmožnosti in lastnosti, ki so opredeljene kot cilji uvajanja podjetništva v programe srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja (CPI; 2007):

- imam nove ideje,
- lahko sprejemem tveganje,
- prevzemam odgovornost,
- rad delam v skupini,
- rad javno nastopam,
- se spoštujem,
- se znam pogajati,
- sem komunikativen,
- sem prilagodljiv,
- sem samostojen,
- sem samozavesten,
- znam premagati neuspeh,
- znam reševati probleme,
- znam voditi skupino.

Anketiranci so pri vsakem opisu s petstopenjsko lestvico ocenili, v kolikšni meri je značilna zanje. Gre torej za ugotavljanje kompetenc preko metode samoocenjevanja, ki je kljub pomanjkljivostim najpogosteje uporabljen način merjenja kompetenc.

Znanje o podjetništvu in gospodarskem poslovanju smo merili s pomočjo testa znanja, ki je vseboval 12 vprašanj, vsako pa je pokrivalo področje posamezne poslovne funkcije, splošnega vodenja in podjetništva. V osnovi smo uporabili test znanja iz starejše ameriške raziskave, ki smo ga prilagodili našemu predmetniku in kulturnemu okolju.

Kot dodatna raziskovalna cilja smo vključili:

- Kakšen je vpliv izobraževalnih programov in metod na razvoj podjetniških kompetenc?
- Kakšna je povezanost med podjetniško kompetenco in podjetniško namero?

Kompetenca: *»...sposobnost doseči kompleksne zahteve v določenem kontekstu s pomočjo mobilizacije tako spoznavnih kot tudi nespoznavnih vidikov delovanja«*
(Rychen in Salganik, 2003, str. 43).

Osem ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje po priporočilu Sveta EU in Evropskega parlamenta iz leta 2006.

1. sporazumevanje v materinem jeziku,
2. sporazumevanje v tujih jezikih,
3. matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji,
4. digitalna pismenost,
5. učenje učenja,
6. socialne in državljanske kompetence
7. samoiniciativnost in podjetnost ter
8. kulturna zavest in izražanje.

V šolskem letu 2008/09 so se začeli uvajati prenovljeni izobraževalni programi v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju, ki dajejo velik poudarek uvajanju ključnih kompetenc v izobraževalni proces.

Kompetenca je v zadnjem desetletju postal eden osrednjih pojmov v izobraževanju in je definiran kot *»...sposobnost doseči kompleksne zahteve v določenem kontekstu s pomočjo mobilizacije tako spoznavnih kot tudi nespoznavnih vidikov delovanja«* (Rychen in Salganik, 2003, str. 43). Kompetence torej vključujejo spoznavno raven (sposobnosti kompleksnega razmišljanja in reševanja problemov ter znanje na določenem področju), čustveno-motivacijsko raven (stališča, vrednote, pripravljenost za aktivnost) ter vedenjsko raven (sposobnost ustrezno aktivirati, uskladiti in uporabiti svoje potenciale v kompleksnih situacijah (Peklaj, 2006, str. 22-23).

Število in opredelitve ključnih kompetenc se v dokumentih razlikujejo, po priporočilu Sveta EU in Evropskega parlamenta iz leta 2006 pa govorimo predvsem o osmih, zgoraj naštetih, ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje.

Naštete kompetence potrebujejo vsi ljudje *»...za osebno izpopolnitev in razvoj, dejavno državljanstvo, socialno vključenost in zaposljivost«* in jih je potrebno razvijati vse življenje. Vedeti moramo tudi, da se ključne kompetence ne razvijajo zgolj pri posameznih predmetih, ampak so to t.i. prečne ali transverzalne kompetence in so za razvoj kompetenc odgovorni učitelji vseh predmetov.

Ključna kompetenca **samoinicativnost in podjetnost** je opredeljena kot »...sposobnost posameznika za uresničevanje svojih zamisli«, vključuje pa »...ustvarjalnost, inovativnost in sprejemanje tveganj ter sposobnost načrtovanja in vodenja projektov za doseganje ciljev«

(Ur. List EU, 2006/962/ES, L 394/17).

Katalog znanj Centra za poklicno izobraževanje opredeljuje ključno kompetenco **podjetništvo/podjetnost** z naslednjimi posebnimi kompetencami:

- Spoznavanje podjetnih lastnosti
- Iskanje zamisli
- Načrtovanje nalog
- Raziskovanje trga in ugotavljanje potrebe kupcev
- Načrtovanje promocije in oglaševanje
- Načrtovanje potrebnih sredstev
- Uresničevanje začrtane dejavnosti

(Vir: Uvajanje podjetništva v programe sr. poklicnega in strokovnega izobraževanja, CPI, 2007, str. 32-33)

Ključna kompetenca **samoinicativnost in podjetnost**, kot je opredeljena zgoraj, je v pomoč posameznikom v njihovem vsakdanjem življenju in v družbi, predvsem pa na delovnem mestu pri razumevanju ozadja njihovega dela in izkoriščanju priložnosti. Je tudi podlaga za bolj posebne spretnosti in znanja, ki ga potrebujejo tisti, ki ustanavljajo socialne ali gospodarske dejavnosti ali k temu prispevajo. Vanjo je vključena tudi zavest o etičnih vrednotah in bi morala spodbujati dobro upravljanje.

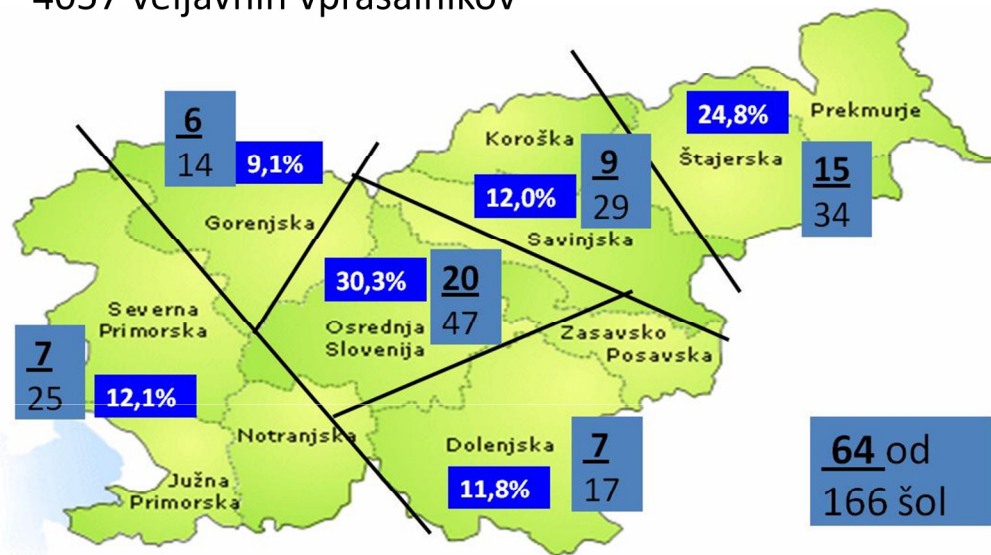
Bistvena znanja, spretnosti in odnosi, ki so povezani s to kompetenco, vključujejo sposobnost ugotavljanja razpoložljivih priložnosti za zasebne, poklicne in/ali poslovne dejavnosti (na primer široko poznavanje gospodarstva ter priložnosti in izzivov, s katerimi se sooča delodajalec ali organizacija). Posamezniki se morajo zavedati tudi etičnega položaja podjetij in tega, kako lahko podjetja s pošteno trgovino ali socialnim vodenjem dajejo zgled v družbi. Znanja v okviru te kompetence se nanašajo na proaktivno vodenje projektov (vključno z znanjem, kot so sposobnost načrtovanja, organizacije, vodenja in delegiranja, analiziranja, sporazumevanja, načrtovanja projekta, ovrednotenja in zapisovanja), učinkovito zastopanje in pogajanje ter sposobnost za delo posameznika in skupinsko v timih. Bistvena je sposobnost presojeti lastne prednosti in pomanjkljivosti ter sposobnost oceniti in po potrebi sprejemati tveganja. Podjetniški odnos označuje dajanje pobud, proaktivnost, neodvisnost in inovativnost v zasebnem in socialnem življenju, kakor tudi v službi. Vključuje tudi motivacijo in odločenost za doseganje ciljev, osebnih ali takih, ki so skupni s cilji drugih, vključno na delu. (Ur. List EU, 2006/962/ES, L 394/17-18).

Pri razvoju ključne kompetence podjetništvo/podjetnost, kot je opredeljena v Katalogu CPI gre za več kot zgolj za spodbujanje dijakov, da bi postali podjetniki. Zaradi naraščajoče negotovosti in kompleksnosti družbenega okolja moramo biti praktični vsi ljudje podjetni v smislu sprejemanja tveganja in negotovosti, iskanja priložnosti in vodenja projektov do dosega cilja. Na te sposobnosti je mogoče vplivati z izobraževanjem, zato smo v naši raziskavi preverjali vpliv različnih izobraževalnih programov na razvitost podjetniških kompetenc.

(63 % rojenih 1991)

Opis vzorca

- 4057 veljavnih vprašalnikov

19

V raziskavo smo vključili dijake zaključnih letnikov, kar pretežno pomeni dijake četrtil letnikov v gimnazijskem programu in programih SSI (srednje tehniško in drugo strokovno izobraževanje). Na šolah s programi SPI (srednje poklicno izobraževanje) smo vključili tudi dijake tretjih letnikov, na programih PTI (poklicno tehniško izobraževanje 3+2) pa dijake drugih letnikov.

V vzorec so bile najprej izbrane vse šole z ekonomskimi programi, ki so članice konzorcija uniSVET ali sodelujejo v njegovih aktivnostih, to je skupno 35 šol. Ta izbor smo dopolnili z enakim številom gimnazij in drugih šol, ki smo jih izbirali po ključu bližine ekonomskim šolam. Ker so šole v Sloveniji locirane glede na število prebivalstva v regijah, smo s tem načinom dosegli sorazmerno razporeditev šol po regijah in splošno reprezentativnost populacije četrtil letnikov. Od dodatno povabljenih šol jih pet ni želelo sodelovati, na eni pa so izgubili izpolnjene ankete, tako je bilo skupno število sodelujočih šol 64.

Zbiranje podatkov je potekalo s pomočjo učiteljev »šolskih raziskovalcev«, ki jih je imenoval ravnatelj izbrane šole. Tej osebi smo poslali navodila za zbiranje podatkov in ustrezno število vprašalnikov. Šolski raziskovalec je dijake anketiral osebno pri svoji uri ali pa je zbiranje podatkov v posameznem razredu zaupal enemu izmed svojih kolegov. Naloga učitelja izvajalca anketiranja je bila predvsem, da razdeli vprašalnik, prosi dijake za resnost in pobere izpolnjene vprašalnike. Anketiranje je bilo popolnoma anonimno, saj dijaki niso pisali svojih imen in prisotni učitelj ni na ankete pisal nobenih opomb ali oznak. Poprečni čas izpolnjevanja je bil 15 minut, tako da so učitelji v večini razredov lahko po izpolnjevanju ankete nadaljevali s pedagoškim procesom.

Šolski raziskovalci so anketne vprašalnike posameznega razreda spravili v zaprte kuverte z oznako razreda in jih vrnili vodji raziskave, ki je organiziral šifriranje in vnos podatkov ter statistično obdelavo. Po vnosu vseh podatkov je bila opravljena logična kontrola in vse nelogične vrednosti spremenljivk so bile preverjene po posameznih vprašalnikih in ustrezno popravljene. Kadar je bilo iz nelogičnih vrednosti posameznega vprašalnika očitno, da je anketiranec odgovarjal neresno, smo vprašalnik izločili iz nadaljnje obdelave; takih odgovorov je bilo manj kot 1%.

Vzorec dijakov po izobraževalnih programih

program	Število razredov	Število dijakov	delež %	Opis programa:
E-SSI	53	1056	25,3	ekonomski tehnik in aranžerski tehnik
E-PTI	25	473	11,5	PTI ekonomski tehnik
E-SPI	11	175	4,3	administrator, trgovec-prodajalec
E-GIM	24	464	11,3	ekonomska gimnazija
S-GIM	34	851	20,8	splošna, klasična, športna, evropska gimnazija
T-GIM	8	177	4,3	tehniška gimnazija
T-SSI	25	463	11,3	strojni, elektro, rudarski, gradbeni, računalniški tehnik, informatik...
D-SSI	13	234	5,7	turistični, gastronomski, živilski, veterinarski, kmetijski, zdravstveni, hortikulturni tehnik, vzgojitelj-ica
D-SPI	12	164	4	frizer, mizar, slaščičar, pek, mesar, avtoserviser, obdelovalec kovin, pomočnica gospodinje...
SKUPAJ	205	4057	100	

20

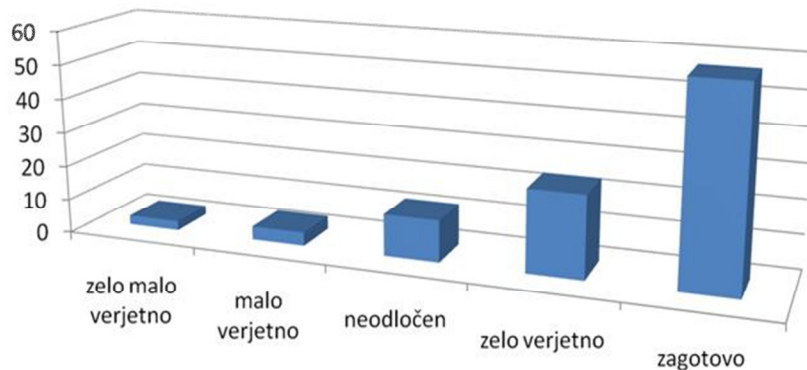
V zgornji tabeli je prikazana struktura vzorca po izobraževalnih programih, glavne sociodemografske značilnosti vzorca raziskave Unisvet 1 - 2009 pa so bile naslednje: SPOL: delež fantov je 45,4 %.

STAROST: leta 1991 je bilo rojenih 63,3% anketiranih, 23,3 % pred tem letom, 13,4% pa leta 1992.

SES – socialno-ekonomski status lahko ugotavljamo na osnovi njihovih ocen družinskih dohodkov glede na poprečje (64,6% jih je ocenilo kot povprečne), tipa bivališča (71,3% jih živi v hiši) in tudi preko izobrazbe staršev.

Poprečni uspeh dijakov v lanskem šolskem letu, izražen kot aritmetična sredina je 3,46 ali drugače, večina (**45,9%**) ima dober učni uspeh.

Študijski in poklicni interesi mladih

Porazdelitev stopenj verjetnosti nadaljevanja šolanja
(Vir: Raziskava unisVET 1- 2009)

Kot je razvidno iz zgornjega grafa, si velika večina dijakov želi študirati oz. izraža zelo visoko stopnjo verjetnosti nadaljevanja šolanja. Ta rezultat je skladen z dejstvom, da je delež mladih na visokošolskem študiju v Sloveniji najvišji v Evropi. Na vprašanje o zaželenem področju nadaljevanja študija, pa je ena četrtnina dijakov odgovorila, da si želi študirati družboslovje, ena četrtnina poslovne vede, ena četrtnina pa je usmerjenih v tehniko, naravoslovje in informatiko.

Zaželenost poklicev

Želi oz. zelo želi (%)

Odpri odgovori > 400 različnih:

direktor-ica	57,3
podjetnik-ica	54,7
odvetnik-ica	31,8
znanstvenik/raziskoval	28,3
inženir-ka	26,2
pevec/glasbenik/igrale	24,9
vojak/policaj	24,6
učitelj-ica	24,3
državni uradnik-ica	22,7
obrtnik	21,0
zdravnik-ica	19,7
novinar-ka	19,6
arhitekt-ka	18,1
komercialist-ka	17,3
tajnik-ica	16,7
računovodja	16,3
politik	14,2
kmet	7,5

podjetnik

profesor

manager

učitelj

policist

kriminalist

zdravnik

računalničar

odvetnik

direktor

vzgojitelj

prevajalec

arhitekt

računovodja

tajnica

psiholog

veterinar

farmacevt

frizer

soc.delavka

oblikovalec

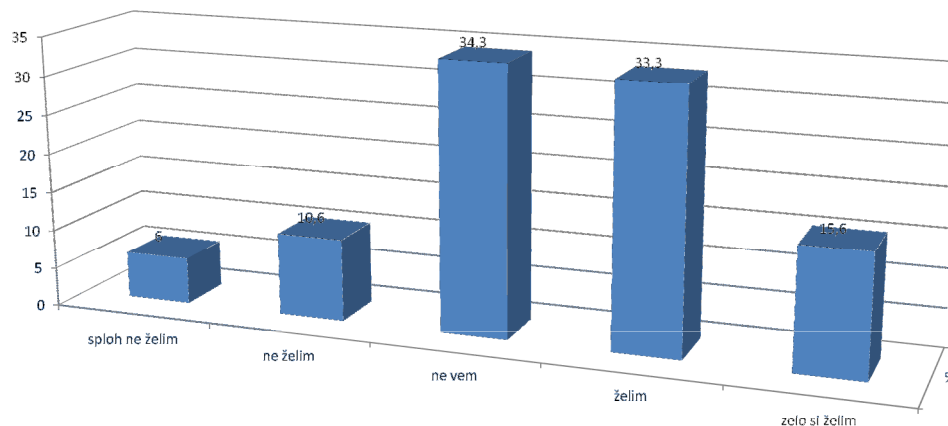
novinar

22

Dijake smo v raziskavi tudi pozvali k prostemu odgovoru na vprašanje kaj si želijo postati po poklicu. Odgovorilo je dve tretjini dijakov in dijakinj, ki so bili v času anketiranja sredi prvega polletja četrtega letnika. Dobili smo preko 400 različnih odgovorov, najpogostejši odgovori pa so bili zdravnik, odvetnik in učitelj.

Pri zaprtih odgovorih oz. pri naboru istih dvajsetih poklicov kot v prvem merjenju leta 2008 pa smo dobili praktično identičen vrstni red, z direktorjem in podjetnikom na vrhu lestvice.

Podjetniška želja in odnos do podjetništva

Porazdelitev dijakov glede na željo postati podjetnik

(Vir: Raziskava unisVET 1- 2009)

Na zgornjem grafu je razvidno, da si v celotnem vzorcu skoraj polovica dijakov želi postati podjetnik. Višji deleži so med fanti in na tehničnih šolah, nižji pa na gimnazijah, kjer je željo postati podjetnik izrazilo samo dobra tretjina dijakov.

Porazdelitev je zelo podobna kot v predhodnem letu 2008, delež dijakov, ki si želi postati podjetnik znaša 49,9 % ali desetinko več. Samo za nekaj desetink se razlikujejo tudi vrednosti ostalih odgovorov in nasploh velja, da so rezultati obeh merjenj v celoti primerljivi oz. da je odnos do podjetništva med obema generacijama identičen. V nadaljevanju bomo zato izpostavili rezultate testa podjetniškega znanja in merjenje podjetniških kompetenc, ki smo jih dodali v drugem merjenju leta 2009.

Rezultati testa podjetniškega znanja

Vprašanje	Prav. odg.	program	poprečje
Kako se v tržnem ...oblikujejo cene?	79,7%	E-SSI	6,52
Kolikšen je DDV za večino izdelkov?	77,9%	E-PTI	6,17
Kdo je "podjetnik"?	67,7%	E-SPI	5,40
Najpogostejši razlog za ... podjetja?	62,2%	E-GIM	7,26
Kaj je "brainstorming"?	60,1%	S-GIM	5,82
Kaj vsebuje bilanca uspeha?	57,2%	T-GIM	5,82
O motivaciji delavcev...	54,2%	T-SSI	5,81
Kaj ugotavljamo s "SWOT" analizo?	40,9%	D-SSI	5,35
Kako se določi rok plačila ?	33,3%	D-SPI	4,12
...ni določen začetni kapital.	31,3%	SKUPNO	6,09
Sestavine trženjskega spleta...	27,4%		
Najbolj pogost način financiranja...	17,6%		

24

TEST ZNANJA je nastal po ideji podobnega ameriškega testa s pomočjo kolega učitelja strokovnih predmetov Jana Žitnika na Ekonomski šoli Ljubljana in pokriva splošno ekonomsko znanje ter poznavanje posameznih poslovnih funkcij.

Vse pravilne odgovore imelo 5 dijakov (= 0,1%), najboljši razred pa dosegel **9,35** točke od 12 možnih. V kolikšni meri so ti rezultati dobri ali ne, je stvar subjektivne presoje, v vsakem primeru pa bi pričakovali večje razlike med programi, kot jih lahko vidimo v desni tabeli zgoraj. Ekonomski gimnazijci sicer imajo najboljši rezultat, pa vendar ne toliko višjega od ostalih, če upoštevamo, da v največji meri pokrivajo te vsebine v šoli. Zanimiv je tudi odgovor na zadnje vprašanje, ki kaže na to, da se dijaki ne zavedajo, da se morajo podjetniki znajti predvsem sami, da denarja praviloma ne dobijo od drugih.

Samo ocena podjetniških kompetenc				
	Popr.	SD	st. pom.	
.Se spoštujem.	4,11	0,905	*	
.Sem samostojen.	4,05	0,850	**	
.Sem prilagodljiv	4,00	0,869	*	program poprečje
.Znam reševati probleme.	3,91	0,807	*	E-SSI 3,78
.Rad delam v skupini.	3,90	1,003	*	E-PTI 3,75
.Sem samozavesten.	3,89	0,924	*	E-SPI 3,74
.Sem komunikativen.	3,88	1,004		E-GIM 3,81
.Se znam pogajati.	3,86	0,975	*	S-GIM 3,82
.Prevzemam odgovornost.	3,84	0,922	*	T-GIM 3,74
.Znam premagati neuspeh.	3,81	0,847		T-SSI 3,70
.Znam voditi skupino.	3,70	0,977		D-SSI 3,76
.Imam nove ideje.	3,61	0,935		D-SPI 3,71
.Lahko sprejemem tveganje.	3,43	0,962		
.Rad javno nastopam.	2,72	1,182		SKUPNO 3,77

Dijake smo prosili, da se ocenijo podjetniških kompetencah, ki so navedene v priročniku CPI iz leta 2007, Uvajanje podjetništva v uvajanje srednjega in poklicnega izobraževanja, vodnik za učitelje.

Ocene so visoke pri odnosu do samega sebe in ocenjevanju samostojnosti ter prilagodljivosti, nižje pa pri lastnostih, ki so v ožjem smislu povezane s podjetništvom. Tako samo približno polovica dijakov meni, da ima nove ideje in da lahko sprejema tveganje, kar je za podjetnika zelo pomembno. Samo četrtnina (24,7%) pa pravi, da jih rada javno nastopa.

Samoocena kompetenc je povezana z izobraževalnim programom in najvišje se ocenjujejo gimnazijci, tako ekonomski kot splošni. Sklepamo, da je samoocena podjetniških kompetenc močno povezana tudi z dobro samopodobo in samozavestjo in ne samo z dejansko razvitostjo kompetenc.

Podjetniška želja, namera in samoocena podjetniških lastnosti in znanj

program	ŽELJA	NAMERA*	LASTNOSTI	ZNANJA
E-SSI	56,3%	3,18	3,29	3,14
E-PTI	48,8%	2,99	3,07	3,00
E-SPI	42,0%	2,97	3,04	2,98
E-GIM	50,0%	3,04	3,35	3,19
S-GIM	37,4%	2,92	3,23	2,88
T-GIM	44,9%	3,16	3,33	3,16
T-SSI	62,5%	3,42	3,37	3,12
D-SSI	41,5%	2,99	3,15	2,87
D-SPI	43,9%	3,25	3,12	2,94
SKUPNO	49,0%	3,10	3,24	3,04

* NAMERA = poprečje odgovorov na 3 spremenljivkah:

želja postati podjetnik, odločen ustanoviti podjetje, verjetnost ustanovitve

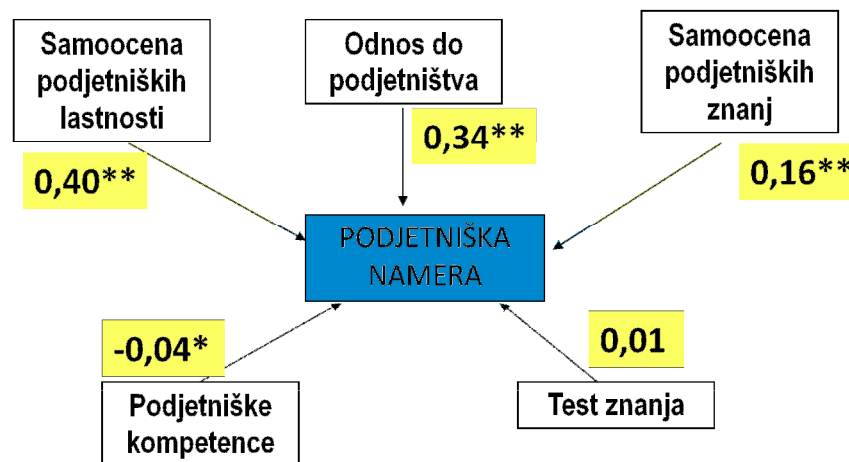
26

V zgornji tabeli so poprečne vrednosti za programe na lestvicah podjetniške želje, namer ter samooceni potrebnih znanj ter lastnosti za podjetnika.

Najvišjo podjetniško željo in namero imajo dijaki tehniških srednjih strokovnih šol, ki se tudi visoko ocenjujejo na posedovanju potrebnih lastnosti za podjetništvo, relativno nižje pa na znanju. Po podjetniški želji jim sledijo ekonomski tehniki in ekonomski gimnazijci, med katerimi pa je pomembna razlika v podjetniški nameri. Ekonomski gimnazijci, ki so sicer tudi zelo samozavestni glede ocene svojega znanja in lastnosti, imajo relativno šibko podjetniško namero; sklepamo, da je to v veliki meri povezano tudi s spolom.

Opazna je tudi visoka razlika med podjetniško željo in namero postati podjetnik pri splošnih gimnazijcih. Glede na visoko samooceno podjetniških lastnosti sklepamo, da gre bolj za vprašanje neskladja med podobo gimnazijca in podjetnika, ki bi jo lahko zmanjšali z večjim promoviranjem poklica na splošnih gimnazijah.

Odvisnost podjetniške namere

Našteti dejavniki pojasnijo 52% variance v podjetniških namerah.

27

Z zahtevnimi statističnimi metodami smo ugotavljali povezanost med podjetniško namero in ostalimi spremenljivkami. Iz zgornjega grafa je razvidno, da:

- Samocena podjetniških lastnosti kaže najvišjo povezanost s podjetniško namero
- Sledi odnos do podjetništva
- Pomembna je tudi povezava med samooceno podjetniškega znanja in namero, nikakršne povezave pa ni med objektivnim rezultatom na testu znanja.
- Zelo šibka je tudi povezava med samooceno podjetniških kompetenc in podjetniško namero.

Po našem mnenju lahko povzamemo, da je podjetniška namera najmočnejše povezana s samozavestjo dijaka, ki jo v veliki meri oblikujejo tudi učitelji strokovnih in drugih predmetov.

Primerjava dijakov ekonomskih programov

Spremenljivka	Ekonomski tehnik - SSI	Ekonomski tehnik - PTI	Administrator Trgovec - SPI	Ekonomska gimnazija
Delež fantov (%)	31,9	29,4	36,0	34,4
Rojeni leta 1991 (%)	75,3	1990	1992	80,8
Obšolsko aktivni (šport, glasba..)	63,4	52,7	52,6	73,5
				VIŠJI SES
Izobrazba mame VIŠ./VIS.+ (%)	24,7	12,0	21,3	37,3
Nadpopr. dohodki družine (%)	17,2	10,0	16,6	24,1
		Nižji SES		
Splošni učni uspeh (poprečje)	3,56	3,50	3,30	3,21
Verjetnost študija (1-5, popr.)	4,33	3,75	3,61	4,73
Smer študija EKON./MANAG. %	41,6	45,0	32,9	27,7
Podjetniške izkušnje v družini/med bližnjimi (%)	51,7	38,3	29,6	55,9
				28

Na zgornji sliki so podrobnejše primerjave ekonomskih programov, ki smo jih predstavili na usposabljanjih konzorcija Unisvet. Vidimo, da se dijaki ekonomskih gimnazij bistveno razlikujejo od strokovnih programov glede na socialno ekonomski status, pa tudi glede na študijsko smer, ki jo želijo vpisati; le četrtnina med njimi namerava nadaljevati izobraževanje na ekonomskem področju.

Vidimo, da dijaki ekonomske gimnazije niso najbolj vneti za ekonomijo, želijo predvsem študirati naprej, kljub slabšemu uspehu.

Primerjava po podjetniških spremenljivkah

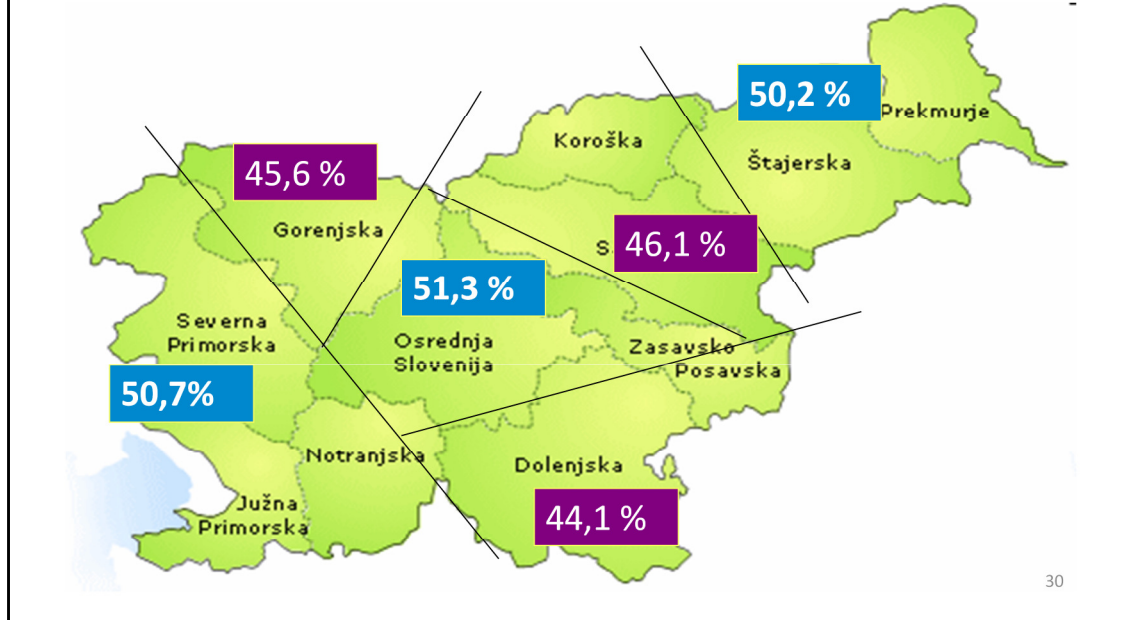
Spremenljivka	Ekonomski tehnik - SSI	Ekonomski tehnik - PTI	Administrator Trgovec - SPI	Ekonomska gimnazija
Želja postati podjetnik (%)	56,3	48,9	41,9	50,0
Odločen ustanoviti podjetje (%)	29,3	20,9	20,0	24,2
Imam lastnosti za podjetnika %	42,4	34,3	31,0	46,7
Imam znanja za podjetnika (%)	31,3	27,6	24,7	36,8
Test znanja/poppr. število točk:	6,52	6,17	5,40	7,26
Poprečna ocena 14 kompetenc:	3,78	3,75	3,74	3,81
- <i>Imam nove ideje.</i>	3,51	3,44	3,50	3,60
- <i>Rad javno nastopam.</i>	2,69	2,53	2,41	2,97
- <i>Lahko sprejemem tveganje.</i>	3,37	3,30	3,25	3,55
Splošen odnos do podjetništva:	3,71	3,64	3,57	3,68
- <i>Moji starši bi bili ponosni ...</i>	4,30	4,23	4,25	4,12
- <i>Imeti podjetje... je stresno.</i>	4,00	4,01	3,62	4,17
- <i>Ustanoviti...je tvegano.</i>	4,17	4,12	3,74	4,39

Na zgornji tabeli je prikazan odnos do podjetništva in samo ocena podjetniških kompetenc. Najmočnejšo podjetniško željo imajo ekonomski tehniki, ki pa nižje ocenjujejo na kompetencah in imajo tudi nekaj slabši rezultat na testu znanja. Ekonomski gimnazijci so bolj samozavestni in objektivno imajo več znanja o ekonomskih tehnikov, vendar podjetniško pot v pomembno večji meri povezujejo s stresom in tveganjem. Tudi na splošno velja, da dijaki, ki ocenjujejo podjetništvo kot stresno in tvegano v manjši meri izražajo željo po podjetništvu.

Ekonomski gimnazijci so bolj samozavestni in objektivno imajo več znanja o ek. Tehnikov, vendar podjetniško pot v pomembno večji meri povezujejo s stresom in tveganjem.

Razlike med regijami

- Delež dijakov, ki želi/zelo želi postati podjetnik

Na zgornji sliki smo prikazali še razlike v podjetniški želji po regijah in vidimo, da obstajajo razlike, ki bi jih lahko pripisali predvsem stopnji gospodarske razvitosti in urbaniziranosti neke regije.

Sklepne misli

- *Želja po podjetništvu je prisotna pri polovici dijakov, še posebej na ekonomskih in tehniških izobraževalnih programih.*
- *Močno je povezana s spolom in ožjim družinskim okoljem; se zdi tudi bolj funkcija osebnostne naravnosti.*
- *Razumevanje podjetništva in odnos do podjetništva je v splošnem zelo pozitiven, še posebej na ekonomskih programih.*
- *Vpliv šole, učiteljev, metod se kaže kot pomemben, predvsem preko spodbujanja podjetniškega znanja in kompetenc.*

Poleg predstavljenih rezultatov, na osnovi katerih smo podali zgornje sklepne misli, nam velika baza podatkov omogoča še številne nadaljnje in poglobljene analize, ki so bile deloma že opravljene in objavljene v strokovnih člankih in predstavitev.

-----Izbrane objave:

DAMJAN, Janez. Raje podjetniki kot državni uradniki!. *Gea forum*, feb. 2009, št. 1, str. 15.

[COBISS.SI-ID [512706434](#)]

DAMJAN, Janez. Podjetništvo - ne le za genije in sociopate!. *Delo FT*, 10. nov. 2008, št. 125, str.

40. [COBISS.SI-ID [18132710](#)]

VADNJAL, Jaka, JELOVAC, Dejan, DAMJAN, Janez. Vpliv šole in okolja na odnos odraslih srednješolcev do podjetništva. *AS. Andrag. spoznan.*, 2010, letn. 16, št. 1, str. 23-34, ilustr.

[COBISS.SI-ID [512766850](#)]

DAMJAN, Janez. Pol ekonomistov bi ustanovilo podjetje : mladi in podjetništvo. *Delo FT*, 8. mar. 2010, št. 191, str. 25. [COBISS.SI-ID [19176678](#)]

JELOVAC, Dejan, ŽITNIK, Jan, VADNJAL, Jaka, DAMJAN, Janez. Virtues of entrepreneurs : Slovenian youth entrepreneurship attitude study. V: ANIŠIČ, Zoran (ur.). 3rd International Conference on Entrepreneurs, Innovation and Regional Development - ICEIRD 2010, May 27 - 29, 2010, Novi Sad, Serbia. *Proceedings of the 3rd International Conference on Entrepreneurs, Innovation and Regional Development - ICEIRD 2010, May 27 - 29, 2010, Novi Sad, Serbia*. Novi Sad: Faculty of Technical Sciences, Department of Industrial Engineering and Management, 2010, str. 331-337. [COBISS.SI-ID [512784770](#)]

DAMJAN, Janez. *Načini spodbujanja ustvarjalnosti in podjetnosti med mladimi v srednjih šolah : raziskovalno poročilo*. Ljubljana: Gea College, 2010. 16 str. [COBISS.SI-ID [513042050](#)]

VADNJAL, Jaka, JELOVAC, Dejan, DAMJAN, Janez. Odnos srednješolcev do podjetništva. V: NARED, Janez (ur.), PERKO, Drago (ur.). *Razvojni izzivi Slovenije*, (Regionalni razvoj, 2). Ljubljana: Založba ZRC, 2009, str. 161-171. [COBISS.SI-ID [512706690](#)]

DAMJAN, Janez, VIDOVIČ, Darja, VODEB, Dušan. Odnos dijakov do države in družbene skupnosti. V...xxx.